

**ХУДОЖЕСТВЕННОТО ИЗОБРАЗЯВАНЕ
НА ИСТОРИЧЕСКАТА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ В РОМАНА
НА ДЮМА „САН ФЕЛИЧЕ“**

Анна Шкодрова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**THE ARTISTIC REPRESENTATION OF THE HISTORICAL
REALITY IN DUMAS' NOVEL “SAN FELICE”**

Anna Shkodrova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

In this article we will focus on a lesser-known Dumas' novel – “San Felice”, a product of his more mature creative period. With this work Dumas creates a true epic of the Neapolitan revolution of the late 18th century and includes many historical figures as main characters in his narrative. We will trace the relation between the author's artistic depiction of the events and the historical facts that became the basis of his work and we will briefly review the historical prototypes used by the author in the novel.

Key words: epic, Neapolitan revolution, artistic representation, historical reality, historical fact, prototypes

Александър Дюма (1802 – 1870) е един от писателите с най-многообразно и богато литературно творчество не само във френската, но и в световната литература на всички времена. През целия си сравнително дълъг житейски път той старателно събира, изучава и претворява в произведенията си невъобразимо количество ценен исторически материал, който се разгръща на фона на изключителното художествено въображение на автора и се допълва от художествената фикция по един майсторски начин, което довежда до пълно заличаване на границите между въображение и действителност.

В настоящата статия ще се спрем на един по-малко познат на читателите роман на Дюма – „Сан Феличе“, рожба на по-зрелия му

творчески период. Ще проследим връзката между художественото изобразяване на събитията от автора и историческите факти, послужили за основа на неговата творба. С това свое произведение Александър Дюма създава една истинска епопея на Неаполитанската революция от края на XVIII век и включва множество исторически фигури като главни действащи лица в повествованието си. Създаван от 1863 до 1865 г. и публикуван за първи път през 1864 г., романът епопея „Сан Феличе“ се обръща към италианската история и представя на читателя подробно събитията, развили се в Кралството на Двете Сицилии през последните две години на XVIII век. Това е времето на управлението на Директорията във Франция и епохата на славните победи на Наполеон. Образът на самия Наполеон не присъства в романа, но е представен индиректно чрез действията на неговите бойци.

Събитията в романа започват през септември 1798 г. и продължават до 1800 г. Двата доминиращи факта, описани като основни събития, са нахлуването на френските войски под командването на генерал Шанпионе в Неаполитанското кралство и обявяването на Партенопейската република, която детронира от власт династията на Бурбоните, както и последвалата санфедистка реакция, довела до реставрацията на крал Фердинанд на престола от кардинал Руфо и жестоките кланета, последвали тази реставрация.

В предговора към романа самият Дюма подчертава невероятността на тези два факта, тъй като е известно, че „Шанпионе разбива с 10 000 републиканци една армия от 65 000 войници и след тридневна обсада завзема една столица с 500 000 жители, а Руфо, тръгнал с пет души от Месина, увеличава непрестанно привържениците си, минава през целия полуостров, от Реджо до нос Магдалена, пристига в Неапол с 40 000 санфедисти и възстановява на престола сваления крал.

Потребен е Неапол с неговото невежествено, непостоянно и суеверно население, за да могат подобни невъзможни неща да се превърнат в исторически събития“ (Дюма 1969: 5).

Романът „Сан Феличе“ се отнася към последните големи произведения в творчеството на Александър Дюма. Написан през втората половина на XIX век, той вече носи очевидните белези на творческата зрялост на автора, който включва нови и непознати дотогава характеристики в своя художествен стил.

Изграждането на романа е своеобразно от гледна точка на неговата структура. Стилът на Дюма е доста по-различен от този на по-ранните му романи. Докато в тях писателят поставя основен акцент върху приключенско-авантюристичния елемент, тук той използва

най-разнообразни методи в изграждането на повествованието, проявявайки се не само като даровит повествовател, но и като истински историк. Подобно на Виктор Юго, Дюма се спира дори и на най-дребните подробности, свързани с историческото описание на представяните събития.

Романът започва с бляскавите тържества по случай посрещането на адмирал Нелсън в столицата на Неаполитанското кралство като всемогъщ съюзник и избавител от надвисналата заплаха за Наполеоново господство над Европа. Първите глави от романа представляват подробно описание на всяко от местата, на които се развива действието по-нататък и които имат голямо значение за по-нататъшното повествование. Въпреки че разказът се води от трето лице, авторът като че ли не се задоволява с това да се изяви само в ролята на безпристрасен наблюдател на описваните събития, а се опитва сам да ръководи действието, като постоянно спира повествованието, забавяйки го, за да вмъкне нови епизоди и да ни даде по-детайлни описания на всяко едно действащо лице, което въвежда. Широко използваните литературни похвати, като ретардацията и ретроспекцията, правят производението изпълнено с живот и съдържание, надхвърлящо обичайните времеви рамки на развитието на действието.

Възторженото посрещане на Нелсън става причина за напускане на френския посланик на кралския двор, което означава ясен и недвусмислен сигнал за обявяването на война. Като французин Дюма се гордее с военните успехи и постиженията на френската държава в областта на науката и изкуството, както и с все по-широко разпространените се идеи за свобода, равенство и братство. В романа си той описва французите и техните неаполитански привърженици с разбираема симпатия и обич, представяйки ги като носители на факела на свободата и борбата за независимост срещу вековните тиранически устои и потисническото мракобесие на властимащите, ръководещи се от своите собствени принципи за лично благополучие в ущърб на интересите на поданиците си. Подвизите на френската армия са представени като оправдана и необходима закономерност, наложена от възжеланията на неаполския народ за независимост и промяна.

В своя роман „Сан Феличе“ Александър Дюма проявява изключителна симпатия и към неаполския народ с неговия вечен стремеж към свобода и независимост. Образите на италианските революционери се оказват изключително познати на всеки от читателите на романа, независимо към каква народност и епоха принадлежат, тъй като виждат в тях вечните стремления на всеки народ свободно да изразява

своите мечти и да ги въплъщава в битието си. В хода на историческите събития обаче скоро става ясно, че френските просветителски идеи не намират широк отзвук у другите народи, или поне не на този ранен етап. Времето на италианското освобождение и единение все още не е настъпило и трябва да измине още почти половин век, за да могат тези идеи да покълнат и да се развият благоприятно за жителите на Апенинския полуостров. А в края на XVIII век, през далечната 1798 г., идеята на Наполеон за обединение на цяла Италия под единен скиптър все още е изглеждала нещо много по-близко до мечтите, отколкото до реалността. Френската армия навлиза в Рим, а след това и в Неапол като чуждестранен поробител и въпреки създадената Римска, а по-късно и Партенопейска република гласовете в подкрепа на новите идеи не са така многобройни, както би следвало да се очаква. Затова и появилата се срещу тези събития реакция не закъснява да придобие грандиозни мащаби.

В LXVIII глава от романа Дюма обяснява разликата между свободните и независимите народи. Той изчерпателно изтъква особеностите на южняшкия темперамент и характер, проявили се с пълна сила и станали основа на събитията от 1798 – 1799 г. „Колективната смелост е качество на свободните народи. Индивидуалната смелост е качество на народи, които са само независими“ (Дюма 1969: 687). Авторът описва едно много обичайно явление сред южните народи и особено в Южна Италия – това е разбойничеството. То е почти национална черта и белег на независимостта на тези народи. Мястото, което Дюма отделя на това явление в романа си, е предопределено от основната роля, която то изиграва в зараждането и разпространението на санфедистката реакция, довела до изгонването на французите от Неапол и възстановяването на властта на Бурбоните.

„В 1798 година неаполци бяха още в стадия на независимостта; те не познаваха нито свободата, нито братството; затова бяха разбити в редовна битка от една войска, пет пъти по-малобройна от тях. Но селяните на неаполските области са били всякога независими. Затова при зова на монасите, които им говореха от името на Бога, при зова на краля, който им говореше в името на семейството, а най-вече при зова на омразата, която говореше от името на алчността, грабежа и убийствата, всички въстанаха“ (Дюма 1969: 688).

Както в повечето си предишни романи, в предговора към „Сан Феличе“ Дюма изтъква, че и тук героите му се делят на исторически и измислени личности. Разликата се състои в това, че в произведението си авторът извежда на сцената самите исторически лица с техните ис-

тински имена и постъпки, без да ги прикрива зад художествени образи с отделни черти, заимствани от реалните прототипи. Разбира се, романтичната окраска и тук не липсва и подчертава още повече трагичните събития от неаполитанската история.

На първо място, като художествено-романтичен образ се явява главната героиня, дала името си на романа – Луиза Сан Феличе. Млада, красива и образована аристократка, съпруга на възрастен благородник, приближен на кралския двор, тя води скромен и уединен живот далеч от светското тщеславие и суета. Но една нощ животът ѝ се преобръща и противно на желанието си тя бива въввлечена във водовъртежа на политическите събития, разиграли се на неаполитанската сцена. Спасявайки живота на младия офицер Салвато Палмиери и свързвайки съдбата си с неговата, Луиза избира страната, на която ще застане, а зародилата се любов между двамата предопределя трагичния край на живота им, пожертван пред олтара на революцията.

Образът на Луиза Сан Феличе в романа има много малко общи неща с историческата личност, живяла през втората половина на XVIII век. Родена като Мария Луиза Фортуната де Молина през 1764 г., дъщеря на генерал от испански произход, тя става съпруга на свой братовчед, неаполитанския благородник Андреа Сан Феличе, младеж без средства и титли. Животът на двамата съпрузи в Неапол е доста скандален поради дълговете, които натрупват, и впоследствие те са изпратени в изгнание в провинцията, далече от кралския двор. След френската инвазия през 1799 г. е организиран заговор срещу Партенопейската република с цел нейното сваляне, който е ръководен от едно банкерско семейство с швейцарски корени на име Бейкър. Луиза Сан Феличе, която се движи както в републиканските, така и в монархическите среди, скоро разбира за съществуването на този заговор и споделя това със своя любим Фердинандо Фери, офицер от републиканската армия. Фери от своя страна разказва събитията на своя близък приятел Винченцо Куоко (1770 – 1823), който пише по-късно „Историческа сага за неаполитанската революция от 1799“ (*Saggio storico sulla rivoluzione napoletana del 1799*). Неоспорим исторически факт е това, че крал Фердинанд, изпращайки на кардинал Руфо списък с категориите служители, които да бъдат арестувани и съдени за държавна измяна, набляга особено на имената на Луиза Молина Сан Феличе и на Винченцо Куоко, разкрили заговора на роялистите, воден от банкерите Бейкър, баща и син (Кроче 1942). Много предани на републиката личности били арестувани и екзекутирани, както и Луиза Сан Феличе, чиято присъда била отлагана няколко пъти, но по насто-

яване на краля, опитващ се да я приведе в изпълнение с цената на всичко, накрая тя била изпълнена на 11 септември 1800 г.

Другият романтичен художествен образ в романа е този на Салвата Палмиери – обобщен образ на революционера, възпитан още от най-ранното си детство в ненавист към тиранията и беззаконията на местните неаполитански феодали. Осъден от малък да се скита из чужди страни, той симпатизира на идеите на Френската република за свобода и равенство и наречен Салвата от баща си (от италианската дума *salvato*, т.е. „спасен“) след трагичната гибел на майка си при чудотворното му рождение, се възприема от читателя като човек, способен да се изтръгне от лапите на смъртта при всякакви обстоятелства. Постъпвайки във френската армия, младият офицер се отличава със своята непоколебима решителност и смелост, като храбро се изправя срещу всички опасности по пътя си, спечелвайки по този начин пълното доверие на генерал Шанпионе. Изпълнявайки опасно поръчение на генерала, Салвата се среща с Луиза и това бележи трагичния обрат в живота на двамата влюбени.

Името Салвата Палмиери е художествена измислица на Дюма. За този образ той заимства черти от историческия прототип Фердинандо Фери (1767 – 1857). Животът на Фери обаче е доста по-продължителен и изпълнен с по-различни събития от този на художествения образ. След падането на републиката Фери е арестуван и през 1801 г. е осъден на изгнание. От 1806 г. той отново е на служба в Неапол в кралската администрация на кралете Жозеф Бонапарт (1768 – 1844) и Жоашен Мюра (1767 – 1815). За разлика от него Салвата от романа на Дюма става символ на романтичния воин, борещ се отчаяно за идеалите си и приемащ достойно трънливия път на революцията с всички нейни възходи и падения.

В романа „Сан Феличе“ Александър Дюма неведнъж изтъква, че пише роман епопея. Той използва архивни исторически документи и писма, като цитира дословно тяхното съдържание и майсторски го вплита в художественото си повествование. Освен двата романтични образа – на Луиза и Салвата, писателят създава правдива и цялостна картина и на останалите исторически действащи лица.

Един от основните исторически герои е крал Фердинанд. В хода на повествованието си Дюма постоянно се опитва да даде всички най-точни характеристики, известни за този владетел, и да очертае специфичния му облик, без да премълчава или да добавя нови черти. В предговора към романа си той дава думата на Джузепе Горани (или Жозеф Горани), италиански граф, писател и дипломат, натурализиран францу-

зин, автор на интересното произведение „Тайни мемоари за дворовете, правителствата и нравите на главните италиански държави“ (*Mémoires secrets et critiques des cours, des gouvernemens et des mœurs des principaux états d’Italie*), издадено в Париж през 1793 г. В него Горани дава подробни описания за детството и битата на неаполитанския крал.

Фердинанд I (1751 – 1825), син на испанския крал Карлос III и крал на Неапол първоначално като Фердинанд IV, а след това и крал на Двете Сицилии като Фердинанд I, се възкачва на трона още като дете. Поради липса на добро възпитание и образование у неговите възпитатели той не усвоява почти нищо от науките, необходими за държавническото развитие на един бъдещ монарх. За сметка на това обаче отрано се пристрастява към лова и риболова и тези негови страсти го карат да пренебрегва жизненоважни решения за кралството. А това се оказва много удобно за интересите на кралица Мария-Каролина и нейното обкръжение, които управляват по свое собствено усмотрение (Горани 1793). Дюма не може да си обясни популярността на краля сред населението и особената любов, на която се радва той. Въпреки своята безпристрастност писателят ни представя резкия контраст между образите на краля и кралицата в неаполското народностно съзнание. Фердинанд е така нареченият „народен владетел“ или крал Назоне – име, дадено му от неаполските ладзарони заради неговите навици, сближаващи го с простолудието, като яденето на макарони или продаването на риба. Въпреки слабите му управленски способности и жестоките репресии, на които подлага населението след реставрацията си, Фердинанд, както никой друг крал преди или след него, се радва на изключителната привързаност и подкрепа на неаполитанския народ. Разчитайки на хора като кардинал Фабрицио Руфо (1744 – 1827), който успява да увлече в масово въстание народа на Южна Италия и така да прогони французите, Фердинанд се завръща на престола по-силен от когато и да било, за да проведе жестока разправа с враговете си.

Противно на Фердинанд, който счита Неапол за своя родина, образът на кралицата е представен доста по-антагонистично. Мария-Каролина (1752 – 1814), австрийска ерцхерцогиня, дъщеря на императрица Мария-Терезия и сестра на Мария-Антоанета, се явява олицетворение на чужденката, дошла в Неапол да наложи чужда политика и чужди интереси. Възползвайки се от слабостите на краля и неговата незаинтересованост от политическите и държавните дела, тя постепенно изнемва от ръцете му фактическата власт в кралството и с помощта на свои фаворити, предимно чужденци, става главно оръдие

за прокарването на чужди интереси. Тя се превръща в една от най-омразните фигури за неаполитанския народ заради своята натрапчива омраза към французите, особено след екзекуцията на сестра ѝ, което я кара да създава тайни съдилища из кралството, преследващи всяко свободомислие и всеки порив към свобода. Именно нейните страхове тласкат Фердинанд към необмислен съюз с Англия и към преждевременна война с французите, което става причина за позорното поражение на кралската армия и за всички последвали събития. Александър Дюма недвусмислено ни внушава, че всяко управление, оставено в ръцете на чужденци, не предвещава нищо добро нито за народа, нито за неговите интереси.

Романът „Сан Феличе“ представлява първата част от историята на Неаполитанската революция, която авторът иска да ни разкаже. Тя завършва с настъплението на французите и принудителното бягство на кралския двор в Сицилия. Във втората част на историята, озаглавена „Ема Лайона“, публикувана вече като отделен роман, Дюма разказва събитията от 1799 г., свързани с Партенопейската република и нейното падане под напора на санфедистката реакция. В нея ставаме свидетели и на трагичната съдба на героите, посветили живота си на свещената борба за един по-добър свят.

Александър Дюма представя изключително прецизно образите и на другите исторически действащи лица като адмирал Нелсън, Ема Хамилтън, адмирал Карачоло, генерал Шанпионе, Еторе Карафа и Елеонора Пиментел. Представеният в романите Николино Карачоло дори е бил познат на самия Дюма – през 1860 г. все още е живеел в същата къща, спомената в романа „Сан Феличе“, където е починал през 1863 г. на преклонната възраст от 83 г. (Дюма 1969: 83).

Интересът на Александър Дюма към чуждите култури и герои е забележителен. Той създава една истинска епопея и възхвалява на смелостта на герои, забравени от едни или хулени от други. Например често обвиняван от съвременниците и сънародниците си за това, че величае Нелсън, най-върлия враг на Франция, който я побеждава при Абукир и Трафалгар, където намира смъртта си, Дюма успява да отговори по един забележителен начин, който прави чест на писателя, отдаващ дължимата почит към световните герои: „Хора като него са продукт на всемирната култура. Потомството не проявява към тях предпочитание според родословието и родината им: то ги смята за част от славата на човешкия род, а щом влязат в гроба, те не са вече нито сънародници, нито чужденци, нито приятели, нито врагове. Безсмъртието натурализира великите герои в полза на целия свят“ (Дюма 1969: 27).

ЛИТЕРАТУРА

Горани 1793: Gorani, G. *Mémoires secrets et critiques des cours, des gouvernemens et des moeurs des principaux états d'Italie*. Paris: Buisson, 1793.

Дюма 1969: Dumas, A. *La San Felice*. Paris: Calmann-Lévy, 1890, 1969.

Кроче 1961: Croce, B. *La rivoluzione napoletana del 1799. Biografie, racconti e ricerche*. Bari: Laterza, 1961.

Кроче 1942: Croce, B. *Luisa Sanfelice e la congiura dei Baccher*. Bari: Laterza, 1942.

Куоко 1999: Cuoco, V. *Saggio storico sulla rivoluzione napoletana del 1799*. Milano: Rizzoli (BUR), 1999.